

УМЕСТО ПАРЛАМЕНТАРНЕ ХРОНИКЕ**

Трећа фаза српског правосуђа

Реформа српског правосуђа ускоро улази у трећу фазу. Извршене су промене Устава у складу са европским стандардима. За који дан биће усвојени и правосудни закони у складу са тим истим стандардима. Дакле, правни темељ за независно, одговорно и ефикасно правосуђе биће коначно постављен. Следи најзахтевнији корак чији се први озбиљни ефекти могу осетити тек за пет до десет година. Није реч само о примени нових закона, већ и о неопходности да се обезбеди адекватан правни амбијент за владавину права у пракси, ону коју ће осетити грађани јер ће њихова права бити делотворније заштићена пред судовима.

Стварање правне културе као нужног услова владавине права је сложен процес. Тај процес тражи стабилан политички оквир, који не зависи искључиво, па чак ни преовлађујуће, од унутрашњих политичких прилика у малој земљи као што је Србија, већ од европски и светски релевантних политичких чинилаца. Правни принципи и садржина права данас су на глобалном нивоу постали крајње релативна категорија. Погубљени су вредносни оријентира међународноправног поретка утемељеног непосредно после Другог светског рата. Нови нису на видiku. У таквим околностима, градити изнутра владавину права, чини се „немогућом мисијом“. На такве „мисије“ и на различита нередовна стања ми смо одавно навикли. То је можда, да се изразим језиком науке, и наша „компаративна предност“.

* Аутор је редовни професор на Правном факултету Универзитета у Београду. Електронска адреса аутора: vpetrov@ius.bg.ac.rs

** Текстови изворно објављени у дневном листу Политика: „Трећа фаза српског правосуђа“ (10.02.2023) и „Сретење и трајање“ (16.02.2023).

Кад ступе на снагу нови правосудни закони најпре ће се у прописаним роковима формирати правосудни савети – Високи савет судства и Високи савет тужилаштва. По називу, таква тела имали смо и до сада. По суштини, то су нова, уставно потентна тела која ће доносити најважније одлуке за правосудни систем. Уставна моћ повлачи за собом и уставну одговорност. То је прва и основна заповест у правној држави.

Устав и нови закони омогућавају да се ВСС и ВСТ формирају тако да буду у довољној мери независни, али да ли ће они постати „моторна снага“ реформисаног правосуђа зависиће на првом месту од тога хоће ли при њиховом формирању критеријуми знања, компетентности, стручног и људског интегритета превагнути над приватним интересима политичке трговине. Стога апелујем на судије које ће бирати судије у ВСС, односно тужиоце који ће бирати тужиоце у ВСТ, као и на народне посланике који ће бирати истакнуте правнике у ова тела, да посебно обратe пажњу на одговорност која им је новим уставним амандманима поверена. Ако политика у сваком смислу (судска (судијска), страначка, приватно-сопственичка итд.) преовлада, завидан труд писаца уставних амандмана и правосудних закона, остаће „мртво слово на папиру“.

Питање да ли ће, када и каква Србија ући у Европску унију и у какву заједницу (исту, реформисану, неку нову и сл.) није питање за нас. Нас треба да интересује хоће ли Србија у будућности постати европски уређена правна држава. То је услов њеног даљег економског и сваког другог напредовања, а не ултимативно чланство у ЕУ (иако не треба одустајати од стратегије европских интеграција).

На том путу, треба „подмладити“ правосуђе, мотивисати младе правнике да желе да постану судије и тужиоци (не само због већих плата), подсећати професоре права да је њихова света дужност да образую људе који ће умети и смети да изричу правду (а не да подстичу и развијају несигурност и поданички дух код младих људи), реформисати правосудни испит тако да се он не своди на обичну репродукцију (не)знања стеченог на факултету, садржински (а не само декларативно) развијати институционалне односе сарадње правних факултета, правосудне академије, министарства правде, Народне скупштине, струковних невладиних организација (добар, не и савршен, пример је био рад на уставним амандманима и правосудним законима).

И још нешто. Класици правне науке друге половине деветнаестог века, у романтичарском духу, нису пропуштали да истакну једну велику истину: нема ништа од права и правде док се ове вредности

налазе само у правним текстовима и док не нађу своје право место у душама, односно свести и носилаца јавних функција и обичних грађана. Замолио бих народне посланике кад буду расправљали наредних дана о правосудним законима да имају то у виду. Исто важи и за грађане, ако се, ипак, одлуче да прате скупштинску расправу. Колико год им се чинило да није тако, њих се највише тиче.

Сретење и трајање

Прошле године, пред Сретење, Србија је усвојила промене Устава о правосуђу. Ове године, пред Сретење, Скупштина је донела правосудне законе. На тај начин, постављен је темељ европски уређене правне државе. Зграда није готова. Далеко смо ми од правне и политичке културе, коју одликују дух толеранције, тежња за компромисом и превага општег над посебним, страначким и ситносопственичким интересом, што се и показало претходних дана у Скупштини, када се расправљало о главним питањима нашег уставног идентитета – о Косову и Метохији и о владавини права. То се мора јасно рећи баш данас, јер данас је Сретење.

Сретење је празник који има вишеструку симболику. То је сусрет сина са оцем, човека са Богом, материјалног са духовним, прошлости и садашњости са будућношћу. И тај сусрет није нешто тренутно или привремено. То није трен, већ сједињење у трајању – у вечности. Зато се сваке године на овај дан подсећамо на почетке наше модерне државности и уставности – на Сретењски устав из 1835. који је формално-правно живео свега неколико дана, али је у духовном, идентитетском смислу обезбедио себи трајање док је српског народа и српске државе.

Трајање, међутим, не значи непромењивост и непокретност. Вода је највећа животна сила. Устајала, није само мутна и непријатног мириса, већ је немоћна и осуђена да, пре или касније, нестане или испари. Бистра вода непрекидно тече и представља праву животну силу, ону која не познаје ниједну материјалну препреку. Да бисмо трајали морамо се непрестано мењати и прилагођавати, успоравати и убрзавати, извирати и понирати, вијугати путањама које нам други, физички снажнији, одређују, неретко намећу, али не смемо изгубити нашу суштину – наше људе, нашу људскост, наш идентитет, нашу духовност. Морамо неговати интелектуални патриотизам, онај што памећу и мудрошћу, а не силом и галамом, брани државу и народ.

Сретење нас подсећа да је трајање изнад пролазности тренутка, ма колико се он чинио тешким и неправедним. Сретење нас учи да је садашњост једина реалност, али да она само има смисла ако је загледана у будућност, као и да једино може постати будућност, ако је исправно и здраво ослоњена на прошлост. Сретење је прави тренутак да се, као Оче наш, науче мудре речи блаженопочившег патријарха Павла: „Време је једно трајање које има прошлост, садашњост и будућност. Будућности такође нема, она ће бити. А шта има? И има само садашњост. А шта је садашњост? Док сат не откуца так-так, то је будућност. Кад откуца, то је прошлост. А шта је онда садашњост? Та категорија времена не односи се на Бога. На њега се не односи време. На њега се односи вечност, а вечност је стална садашњост. Нема ни прошлости ни будућности. Нема ни јуче ни сутра. Има само сада.“

Сретење је сусрет ради трајања, а не ради нестајања. Право трајање не познаје „можда“, али ни „мора“. Право трајање познаје само веру и љубав. Из њих извиру: државничка и свака друга мудрост, трпељивост и свака смислена активност на корист општег добра, државе и њених грађана. То су поруке светих нам Немањића, то су поруке светлих битака из прошлости, то је борба, али не сурова и сирова, што сваког учесника, привидног победника и губитника, вуче на дно. То је она борба која гледа ка горе, ка небу и још даље. То је завет нашег владике Његоша: „Нека буде борба непрестана! Нека буде што бити не може!“